

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

**Циклова комісія економіки, соціально-гуманітарних та фундаментальних
дисциплін**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

вибіркових компонент

**освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
з навчальної дисципліни «Історія держави і права України**

Авіаційний транспорт

272 Авіаційний транспорт (Оператор безпілотних літальних апаратів)

Кременчук 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 22.02.2024 №2

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 17.01.2024 № 6

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.02.2024 №2

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки, соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін, протокол від 05.01.2024 №14

Розробник: викладач циклової комісії економіки, соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Хомяк О.В.

Рецензенти:

1. Викладач Кременчуцького національного університету ім.М.Остроградського, к.пед.наук, доц., доцент кафедри психології, педагогіки та філософії Сошенко С.М.
2. Викладач циклової комісії економіки, соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін Кременчуцького льотного коледжу ХНУВС, к.пед.н, викладач вищої категорії Кірюхіна М.В.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні	Лабораторні	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Історія держави і права України як наука та навчальна дисципліна.	18	2				16	залік
Тема № 2. Держава і право України у стародавній час.	18	2				16	
Тема № 3. Держава і право України періоду середньовіччя.	18	2				16	
Тема № 4. Історія держави і право України Нового часу.	18	-		2		16	
Тема № 5. Держава і право України Новітнього часу.	18	-		2		16	
Всього за семестр № 1	90	6		4		80	

2. Методичні вказівки до практичних занять

Тема № 4. Історія держави і право України Нового часу.

Практичне заняття № 1: Держава і право України сер. XVII – к. XVIII ст.

Навчальна мета заняття: сформувати цілісне уявлення про правові основи утворення та функціонування української держави в середині XVII ст., подальшу еволюцію української державності і права.

Кількість годин 2 год.

Навчальні питання:

1. Джерела права (звичаєве право, гетьманські універсали, міжнародні угоди, гетьманські статті, кодифікація права 1743 р.).
2. Державне право (правовий стан населення, адміністративно-територіальний поділ, система органів влади та управління).
3. Розвиток цивільного, шлюбно-сімейного, кримінального, процесуального права України у середині XVII – останній чверті XVIII ст.

Ключові поняття: козацтво, реєстрове козацтво, міщанство, шляхта, козацьке право, система трьох урядів, гетьман.

Теми контрольних, рефератів есе:

1. Кримінальний процес в Україні у середині XVII – XVIII ст.
2. Основні риси кримінального права України у середині XVII – XVIII ст.
3. Шлюбно-сімейне право Гетьманщини за кодексом 1743 р.
4. Договірне право Гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р.
5. Правове закріплення ліквідації автономного статусу українських земель та знищення полково-сотенного адміністративно-територіального устрою.

Методичні рекомендації:

Розглядаючи перше питання, необхідно зрозуміти особливості правової системи, яка склалася в Козацькій державі, що утворилася у ході народно-визвольної війни українського народу. Лишалися чинними основні правові джерела – Статут Великого князівства Литовського 1588 р., норми магдебурзького права в містах (але тільки у великих – Київ, Переяслав, Чернігів, Ніжин). Припинили дію «Устава на волоки» 1557 р., «Ординація війська Запорозького» 1663 р., королівські та сеймові конституції. Серед джерел права, які використовувалися, неабияке значення мало звичаєве козацьке право. Джерелами права були також міжнародні угоди, що укладалися гетьманом з іноземними державами.

Відповідаючи на друге питання, слід мати чіткі уявлення про те, що у Козацькій державі залишився поділ на панівні та залежні верстви. До панівного стану належала українська шляхта, козацтво. Козацтво не було однорідним, до нього входили як заможні, так і рядові козаки. До заможних належали козаки, які були реєстровцями до війни. Вони складали основу козацької старшини. Панівним станом в Україні були також верхи православного духовенства. Залежні верстви – це рядові козаки, які виконували повинності на користь Війська Запорозького, «робітні люди», які обслуговували Військо Запорозьке. Залежними були також селяни. Але на козацькій території вони не відбували жодних повинностей, а сплачували чинш. При цьому селяни були особисто незалежними. Чинш становив собою натуральну та грошову ренти.

Необхідно зазначити, що при формуванні Козацької держави враховувався досвід військової полково-сотенної організації козацтва, яка була перенесена на визначені території і стала єдиною політично-адміністративною, військовою і судовою владою в Україні. Публічна влада складалася з трьох урядів: генерального, очолюваного гетьманом, полкового і сотенного. Гетьман України

був правителем України, главою генерального уряду. В подальшому українська державність розвивалася під зверхністю сусідніх держав: Московського царства, Польщі, Австрійської монархії. Курсантам слід виявити зміни, що сталися у державному праві в цей період. Головну увагу варто приділити аналізу еволюції правових форм взаємовідносин України та Московської держави (Російської імперії) у середині XVII – останній чверті XVIII ст. Кожен новий гетьман підписував «статті» (договір) з московським царем, в яких фактично обмежувалися права автономії України. Так, 1659 року Ю. Хмельницький підписав «Другі Переяславські статті»; 1665 року І. Брюховецький уклав «Московські статті», 1674 року І. Самойлович уклав «Конотопські статті», а 1687-го І. Мазепа – «Коломацькі статті», в яких прямо зазначалося, що вибори і відставка гетьмана можуть відбуватися лише за указами царського уряду, а ст. 19 проголошувала Україну частиною Московської держави.

Обмеження автономії України посилювалося також створенням російським урядом та діяльністю Спеціальних органів для управління Гетьманщиною. В 1663-1721 рр. в Україні діяв Малоросійський приказ як один із відділів державного органу Російського царства – Посольського приказу для відання українськими справами. Прямим порушенням автономних прав України було створення Малоросійської колегії. Перша Малоросійська колегія діяла у 1722-1727 рр., Друга Малоросійська колегія – у 1764-1786 рр. Діяльність останньої була спрямована на остаточну ліквідацію залишків політичної автономії України.

Відповідаючи на третє питання насамперед варто зауважити, що у роки війни відбуваються зміни в землеволодінні. З'являються «рангові землі» або «рангові маєтності». Це були землі, які гетьман своїми універсалами дарував козацькій старшині за службу, «в ранг». Значно розширюється правове регулювання зобов'язальних відносин, зокрема у зв'язку з ліквідацією магнатського землеволодіння.

Серед злочинів на першому місці стояли військові (зрада, ненадання допомоги під час бою тощо). За них передбачалася страта. Припиняли дію норми, що встановлювали покарання за злочини проти королівської влади, порядку управління Речі Посполитої. Процесуальне право в Україні також зазнало певного розвитку. Процес носив змагальний характер. Сфера застосування розшукового (слідчого, інквізиційного) процесу стала ширшою. Сторонами процесу були позивач і відповідач. Прокуратор – представник позивача в суді (з XVIII ст. – адвокат, повірений). Внаслідок судової реформи 1760-1763 рр. адвокати стали призначатися для захисту інтересів козаків і селян, а 1767 року адвокати були введені до складу гродських і земських судів. Судові рішення виконували самі суди чи місцеві уряди. Посада судового виконавця (возного) з'являється в Україні в XVIII ст.

У період Гетьманщини неодноразово робилися спроби кодифікації українського права. Перша кодифікаційна комісія була створена 22 серпня 1728 р. за царським указом: «Решительные пункты гетьману Данилу Апостолу». Вона підготувала 1743 року збірник «Права, за якими судиться малоросійський народ». До нього прикладалася інструкція кодифікаційної комісії, абетковий реєстр, а також «Степенний малоросійського військового звання порядок після гетьмана».

Окрім цієї, в Україні були проведені також деякі інші кодифікації: «Суд і розправа в правах малоросійських» (1758 р.), «Книга Статут та інші права малоросійські» (1764 р.), «Екстракт малоросійських прав» (1767 р.).

Рекомендована література:

Основна:

1. Історія держави і права України : підручник. За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Бандурки / О.М. Головка, В.А. Греченко, О.А. Гавриленко, І.А. Логвиненко, С.Ю. Обрусна, В.Є. Кириченко та ін. Київ : Майдан, 2018. – 640 с.
2. Історія держави і права України. Академічний курс : підручник : у 2-х т. / [за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина]. – Київ : Ін Юре, 2000. – Т. 1. – 648 с.
3. **Хрестоматія з історії держави і права України: Навч.** посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. В. Д. Гончаренка.— 3-тє вид., перероб. Уклад. В. Д. Гончаренко, О. Д. Святоцький.— К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 796 с.

Допоміжна:

1. Грозовський І.М. Право Нової Січі (1734 – 1775 рр.): Навч. посібник. Харків: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. – 108 с.
2. Історія Української держави: Гетьманат ранньомодерної доби / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Арій, 2018. – 720 с.
3. Кресін О. В. Суспільний договір 1654 року в контексті української традиції конституціоналізму.
4. Історія держави і права України : практикум / М.Ю. Бурдін, О.А. Гавриленко, І.Д. Коцан та ін. Х.: ФОВ Бровін О.В., 2017. – 444 с.
5. Єрмолаєв В. Про форму правління та державний режим Гетьманщини часів Б. Хмельницького (до 365-річниці Національної революції 1648 р.) / В. Єрмолаєв // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. / засн. Президія Акад. правових наук Укр. – 2012. – № 4. – С. 75-92.
6. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII-XVIII ст. У 2 кн. – Кн. 1 / В. Смолій (відп. ред.), Т. Чухліб (заст. відп. ред.) НАНУ. Інститут історії України. – К.: 2018. – 610 с. Кн. 2 / В. Смолій (відп. ред.), Т. Чухліб (заст. відп. ред.). – К.: Інститут історії України, 2018. – 580 с..
6. Худояр Л.В. Джерела права Запорозької Січі / Л.В. Худояр // Правова держава : щорічник наук. праць / редкол.: Ю.С.Шемшученко (гол. ред.) та ін., Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2015. – Вип. 26. – С. 35-43.

Практичне заняття № 2: Державне право України у період національно-демократичної революції (1917-1921 рр.)

Навчальна мета заняття: сформувати цілісне уявлення щодо умов відродження української державності під час революційно-визвольних змагань у 1917-1920., а також етапів державно-правового будівництва.

Кількість годин 2 год.

Навчальні питання:

1. Українська Народна Республіка за часів Центральної Ради.
2. Українська Держава гетьмана П. Скоропадського.
3. Українська Народна Республіка доби Директорії.
4. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки. Державно-правове значення злуки УНР та ЗУНР.

Ключові поняття: універсал, національно-персональна автономія, гетьман, соборність.

Теми рефератів, контрольних, есе:

1. Універсали Центральної Ради.
2. Генеза та еволюція органів державної влади УНР.
3. Охоронні формування УНР часів Центральної Ради.
4. Система судочинства в УНР.
5. Правовий статус гетьмана в Українській Державі.
6. Дипломатична діяльність ЗУНР.
7. Українська делегація на Паризькій мирній конференції.
8. Створення та діяльність Української Галицької Армії ЗУНР.

Методичні рекомендації:

Висвітлюючи перше питання, необхідно охарактеризувати унікальні конкретно-історичні умови генези Центральної Ради як загальнонаціональної громадсько-політичної інституції, що переслідувала за мету втілення невід'ємного права українського народу на самовизначення і відродження державності. Визначаючи унікальність історичного моменту, варто чітко окреслити увесь спектр політичних сил, що пропонували різні варіанти державно-правового розвитку. Особливу увагу слід приділити періодизації діяльності Центральної Ради, що неможливо без з'ясування підстав для трансформації її політичного курсу, а також глибокого сутнісного аналізу проголошених в універсалах політико-декларативних положень, особливостей законотворчої діяльності і практичних заходів, спрямованих на розбудову нової держави. У цьому контексті доцільно прослідкувати еволюцію поглядів лідерів Центральної Ради від підтримки ідеї національно-територіальної автономії до проголошення «самостійної, ні від кого не залежної держави».

Цілісне уявлення щодо правової природи Української Народної Республіки часів Центральної Ради можливо сформулювати лише за умови виявлення специфіки організації державної влади. Зокрема, слід з'ясувати, чи існували правові підстави

для визначення Центральної Ради як представницького органу (парламенту), чи притаманні Генеральному Секретаріату (Раді народних міністрів) класичні ознаки виконавчого органу (уряду), чи було вичерпно розмежовано компетенцію місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, чи були обґрунтованими зовнішньополітичні орієнтири української дипломатії, чи було чітко визначено правові засади військового будівництва та наскільки ефективними виявилися спрямовані на втілення військової доктрини заходи, чи було забезпечено розбудову збалансованої правоохоронної системи та системи судочинства. Особливого значення для розуміння спрямованості законотворчої діяльності Центральної Ради має ознайомлення з текстом Конституції УНР від 29 квітня 1918 р., а також виявлення обґрунтованості скасування права власності на землю та смертної кари, надання національно-персональної автономії національним меншинам тощо. Насамкінець варто висловити думку щодо наявності за часів існування Центральної Ради консолідуючої українське суспільство національної ідеї, відповідності очікуванням суспільства і збалансованості доктрини державно-правового розвитку та наявності ефективного державного механізму.

Розглядаючи друге питання, необхідно з'ясувати причини та передумови приходу до влади гетьмана П. Скоропадського. У цьому контексті доцільно подискутувати щодо наявності підстав для кваліфікації обставин проголошення гетьманату як перевороту. Особливу увагу необхідно приділити формально-правовому аналізу положень «Грамоти до всього українського народу» від 29 квітня 1918 р. та Закону «Про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р., що дає можливість визначити форму державного правління. Характеризуючи систему органів державної влади, слід охарактеризувати їх структуру, повноваження і ступінь розмежування компетенції. Доцільно порівняти підходи Української гетьманської держави та Української Народної Республіки часів Центральної Ради щодо організації системи судочинства, зовнішньополітичної діяльності та військового будівництва. Показовою для ілюстрації специфіки державного будівництва за часів гетьманату є втілювана П. Скоропадським ідея територіально-державного патріотизму.

Висвітлюючи третє питання, необхідно охарактеризувати обставини краху Української гетьманської держави. Аналізуючи діяльність Директорії на початковій стадії розбудови «другої» Української Народної Республіки, слід звернути увагу на співзвучність проголошених нею положень з ідеями Великої французької буржуазної революції, відсутність цілісної програми перетворень і стихійний характер розподілу обов'язків між членами Директорії. Особливе значення для розуміння правової природи Директорії має аналіз положень Декларації від 26 грудня 1918 р., де, зокрема, було закріплено «трудовий» принцип управління державою. Оскільки специфіка Директорії наглядно виявилася у скликанні Конгресу трудового народу, то варто здійснити компаративний аналіз засад його діяльності з традиціями організації діяльності Центральної Ради, яка свого часу також претендувала на статус парламенту (або ж передпарламенту). Особливою подією для розуміння еволюції Української Народної Республіки часів Директорії стала ухвала Радою народних міністрів УНР Декларації від 12 серпня

1919 р., що символізувала прагнення до втілення європейської моделі державного будівництва. Зважаючи на це, варто зосередитися на виявленні специфіки організації державної влади та територіального устрою упродовж серпня 1919 р. – листопада 1920 р. Аналізуючи законодавство часів Директорії, необхідно з'ясувати, яким чином усувалися колізії з попередніми та паралельними системами законодавства, а також виявити наявність підстав для кваліфікації законодавства «другої» УНР як «законодавства перехідного періоду».

При підготовці четвертого питання слід з'ясувати причини розпаду Австро-Угорської імперії, що об'єктивно сприяє кращому розумінню умов проголошення Західноукраїнської Народної Республіки. Характеризуючи державно-правову природу ЗУНР, необхідно виявити специфіку побудови системи центральних та місцевих органів влади, а також розкрити порядок формування системи судочинства. Особливу увагу доцільно приділити визначенню чинників, що вирішальним чином вплинули на формування Української Галицької Армії ЗУНР.

Література:

Основна:

1. Історія держави і права України : підручник. За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Бандурки / О.М. Головка, В.А. Греченко, О.А. Гавриленко, І.А. Логвиненко, С.Ю. Обрусна, В.Є. Кириченко та ін. Київ : Майдан, 2018. – 640 с.
2. Історія держави і права України. Підручник. – У 2-х т. – Том 2. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 580 с.
3. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. В. Д. Гончаренка.— 3-тє вид., перероб. Уклад. В. Д. Гончаренко, О. Д. Святоцький.— К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 796 с.
4. Історія держави і права України : практикум / М.Ю. Бурдін, О.А. Гавриленко, І.Д. Коцан та ін. Х.: ФОВ Бровін О.В., 2017. – 444 с.

Додаткова:

1. Бойко І. Боротьба українського народу за державну незалежність у 1917-1921 рр. : уроки для сучасної України / І. Бойко // Право України : юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого" та ін. – 2016. – № 1. – С. 182-191.
2. Іванова А.Ю. Правосвідомість як джерело права у перехідних державах (на прикладі української революції 1917-1921 рр.) / А.Ю. Іванова // Правова держава : щорічник наук. праць / редкол.: Ю.С.Шемшученко (гол. ред.) та ін., Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2015. – Вип. 26. – С. 52-60.
3. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – 208 с.

4. Красніцький А.В. Національна та радянська державність на західноукраїнських землях у роки української революції (1917-1921 рр.) в інтерпретаціях правознавців / А.В. Красніцький // Часопис Київського університету права : укр. наук.-теорет. часопис / Київ. ун-т права НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – 2012. – № 3. – С. 56-61.

5. Мацькевич М. Історико-правові аспекти проголошення акта злуки УНР та ЗУНР / М. Мацькевич // Юридична Україна : Щомісячний правовий часопис / співзасновники Київський регіональний центр Академії правових наук України, СП "Юрінком Інтер". – 2010. – № 12. – С.25-31.

3. Рекомендована література, інформаційні ресурси в Інтернеті

Рекомендована література

Основна:

1. Історія держави і права України : підручник. За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Бандурки / О.М. Головка, В.А. Греченко, О.А. Гавриленко, І.А. Логвиненко, С.Ю. Обрусна, В.Є. Кириченко та ін. Київ : Майдан, 2018. – 640 с.

2. Історія держави і права України : підручник / В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Рум'янцев та ін. – Х. : Право, 2013. – 704 с.

3. Історія держави і права України. Академічний курс : підручник : у 2-х т. / [за ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина]. – Київ : Ін Юре, 2000. – Т. 1. – 648 с.

4. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. В. Д. Гончаренка.— 3-тє вид., перероб. Уклад. В. Д. Гончаренко, О. Д. Святоцький.— К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 796 с.

5. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навчальний посібник / О. А. Гавриленко, І. А. Логвиненко, Л. В. Новікова. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2015. – 348 с.

6. Історія держави і права України : практикум / М.Ю. Бурдін, О.А. Гавриленко, І.Д. Коцан та ін. Х.: ФОВ Бровін О.В., 2017. – 444 с.

7. Історія держави і права України. Історія права

Допоміжна.

(Довідкові видання):

1. Енциклопедія історії України: У 10 т. – К.: Наук. думка, Т.1 – 10: 2005 – 2013.;

2. Юридична енциклопедія: В 6 т. – К.: «Укр. енцикл.», Т. 1 – 6: 1998 – 2004

3. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. – Х. : Право, 2016. Т. 1 : 4.

Історія держави і права України / редкол.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України;

5. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – 848 с.

6. Атлас історії української державності: Українські землі від найдавніших часів до сьогодення. – Львів: НВФ «Карти і Атласи», 2013. – 128 с.

7. Національний атлас України. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://wdc.org.ua/atlas/>

Додаткова:

1. Антологія української юридичної думки. В 10 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. — К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2002-2004.

2. Андрусишин Б. Юридичні та фактичні підстави незалежності Української держави / Б. Андрусишин // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. / засн. Президія Акад. правових наук Укр. – 2012. – № 4. – С. 114-122.

3. Бойко І. Боротьба українського народу за державну незалежність у 1917-1921 рр. : уроки для сучасної України / І. Бойко // Право України : юрид. журн. / засн. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, НУ "Юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого" та ін. – 2016. – № 1. – С. 182-191.

4. Бондарук Т.І. Історико-правові есе / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Відпов. ред. І. Б. Усенко. К.: ФОП Грін Д. С., 2017. 248 с.

5. Буша Н.Д. До питання участі народу в управлінні державними справами в Київській Русі, Литовсько-Руській державі та Речі Посполитій / Н.Д. Буша // Держава і право : зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2010. – № 4 (№ 50). – С. 108-113.

6. Ващук Д.П. - Формування правової культури Великого князівства Литовського у другій половині XV – першій третині XVI ст.//Український історичний журнал. – 2014. – №1- С.59-72. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://histans.com/JournALL/journal/2014/1/5.pdf>

7. Ващук Д.П. Становлення та розвиток правової системи Великого князівства Литовського у другій половині XV – першій третині XVI ст.: на прикладі Київщини й Волині .//Український історичний журнал. – 2015. – №2- С.99-112. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [//www.history.org.ua/?libid=10173](http://www.history.org.ua/?libid=10173)

8. Джерела з історії Національно-визвольної війни українського народу 1648–1658 рр. – Т. 1: (1648–1649 рр.) / Упорядн. о. Ю. Мицик; Редколегія: В. А. Брехуненко, Д. В. Бурім, О. О. Маврін, П. С. Сохань, Г. К. Швидько. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Канадський інститут українських студій (Едмонтон). – К., 2012. – 680 с.

9. Кульчицький П. Законодавство Західно-Української Народної Республіки: проблеми дослідження / П. Кульчицький // Вісник Львівського університету. Серія юридична : зб. наук. праць / засн. Львів.нац. ун-т ім. І. Франка. Юридичний ф-т. – 2012. – Вип. 56. – С. 111-116.

10. Логвиненко І.А. Гетьманат в Українській державі: сутність та особливості / І.А. Логвиненко // Право і безпека : Наук. журн. : засн. Хар. нац. ун-т внутр. справ. – 2010. – № 5(37). – С.42-44

11. Логвиненко І.А. Конституція Української Народної Республіки : історія прийняття, оцінки в історіографії, значення / І.А. Логвиненко // Суверенність, незалежність, конституційність : становлення та розвиток української держави : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 29 червня 2011 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2011.

10.2. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. http://www.twirpx.com/files/law/igp_sng/ukraine/
2. <http://www.ukrhist.at.ua/publ/35>
3. <http://historians.in.ua/>

4. Засоби оцінювання здобувачів вищої освіти

Контрольні питання до заліку

1. Предмет, метод і завдання курсу історії держави і права України.
2. Періодизація історії держави і права України.
3. Переддержавні форми цивілізації на території сучасної України.
4. Формування та розвиток античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї наприкінці VII ст. до н.е. – у п. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика).
5. Правовий статус населення в античних державах Північного Причорномор'я.
6. Форми державного правління та органи влади й управління античних держав Північного Причорномор'я.
7. Основні риси права в античних державах Північного Причорномор'я.
8. Скіфські ранньодержавні утворення (виникнення, органи влади та управління, правові звичаї).
9. Причини та передумови виникнення державності у східних слов'ян. Теорії про походження державності у східних слов'ян.
10. Суспільно-державний лад Київської Русі.
11. Джерела права Київської Русі.
12. Руська правда: походження, списки, редакції.
13. Основні риси права власності та зобов'язального права за Руською Правдою.
14. Шлюбно-сімейне право Київської Русі.
15. Основні риси кримінального права за Руською Правдою.
16. Суд та процес у Київській Русі.
17. Суспільно-державний лад князівств Русі у період феодальної роздробленості.
18. Особливості суспільно-державного ладу Галицько-Волинського князівства.
19. Джерела, пам'ятки права, основні риси права Галицько-Волинського князівства.

20. Суспільно-державний лад, право українських земель у складі Великого князівства Литовського.

21. Суспільно-державний лад, право українських земель у складі Польського королівства, Речі Посполитої.

22. Джерела та основні риси права в Україні у XIV – до сер. XVII ст.

23. Державні унії Польщі та Литви. Їх наслідки для України.

24. Військово-адміністративна організація Запорізької Січі.

25. Право Запорізького козацтва. Реєстрове козацьке військо.

26. Формування першої національної незалежної держави України в середині XVII ст.

27. Державне право України періоду формування національної козацької держави сер. XVII ст.

28. Міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.

29. Переяславська Рада та Березневі статті 1654 р. : історико-правові погляди на зміст і значення цього договору.

30. Державно-правовий стан українських земель в складі іноземних держав в другій половині XVII ст.

31. Гетьманські статті – юридичне оформлення правовідносин України з Московією у другій половині XVII ст.

32. Конституція Пилипа Орлика 1710 р.

33. Наступ російського абсолютизму на українську державність, ліквідація автономії у XVIII ст.

34. Джерела і пам'ятки права в Україні у XVIII – на початку XIX ст. Спроби кодифікації.

35. Основні риси права в Україні у XVIII – на початку XIX ст.

36. Джерела права в українських губерніях Російської імперії у др. пол. XIX ст.

37. Джерела та основні риси права Кримського Ханства (сер. XV – сер. XVIII ст.).

38. Суспільно-політичний лад і право на Правобережжі та західноукраїнських землях у XVIII ст. Включення правобережних та південних українських земель до складу Росії.

39. Суспільно-політичний лад та право західноукраїнських земель в складі Австрійської імперії (друга половина XVIII – першій половині XIX ст.).

40. Загальна характеристика буржуазно-демократичних реформ 60-70-х рр. XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії.

41. Селянська реформа 1861 р. в Україні.

42. Фабричне законодавство в Україні у другій половині XIX ст.

43. Земська 1864 р. і міська 1870 р. реформи в Україні.

44. Військова реформа 1874 р.

45. Поліцейська реформа другої половини XIX ст.

46. Судова реформа 1864 р. в Україні.

47. Загальна характеристика контрреформ 80-90 рр. XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії.

48. Джерела та пам'ятки права, що діяли в українських землях в складі Російської імперії у другій половині XIX ст.

49. Основні риси права в українських землях в складі Російської імперії у другій половині XIX ст.

50. Революційні події 1848-1849 рр. в Австрійській імперії, їх вплив на державно-правове життя в Західній Україні.

51. Суспільно-політичний лад і право на західноукраїнських землях в складі Австро-Угорської імперії в другій половині XIX – на початку XX ст.

52. Державно-правова думка в Україні у другій половині XIX ст.

53. Зміни в суспільно-політичному ладі України в ході революції 1905-1907 рр.

54. Столипінські реформи. Їх особливості в Україні.

55. Основні риси державного (конституційного) права Російської імперії на поч. XX ст.

56. Державна Дума в Росії. Виборча система.

57. Діяльність депутатів від українських земель в державній Думі.

58. Джерела, пам'ятки права та основні риси права, яке діяло на українських землях на початку XX ст. в складі Російської імперії.

59. Зміни у воєнно-політичному режимі українських земель в складі Російської імперії в 1914-1916 рр.

60. Основні риси права України в умовах надзвичайного стану періоду першої світової війни.

61. Лютнева революція 1917 р. її особливості в Україні.

62. Органи Тимчасового уряду та Ради в Україні після Лютневої революції 1917 року.

63. Організація та діяльність Центральної Ради (березень-листопад 1917 р.).

64. Створення Української Народної Республіки (УНР).

65. Створення Української Соціалістичної Радянської республіки.

66. Проголошення незалежності УНР. Брестська угода.

67. Право УНР періоду Центральної Ради.

68. Держава і право України періоду гетьманату П.Скоропадського.

69. УНР за часів Директорії.

70. Західноукраїнська Народна республіка - ЗУНР.

71. Відновлення та остаточне ствердження УРСР. Конституція УРСР 1919 р.

72. Правове оформлення режиму «воєнного комунізму».

73. Законодавче забезпечення здійснення нової економічної політики.

74. Нормативно-правове закріплення входження Радянської України до складу Радянського Союзу.

75. Конституційне (державне) право УСРР (1921-1929 рр.).

76. Перша кодифікація права в УРСР. Конституція УРСР 1929 р. Основні риси права України 20-тих років.

77. Західноукраїнські землі в складі іноземних держав у 20-30-х рр. XX ст. Їх державно-правове життя.

78. Державно-правові питання суцільної колективізації сільського господарства. Масові репресії.

79. Утвердження адміністративно-командної системи управління, тоталітарно-репресивного державного режиму. Конституція СРСР 1936 р.
80. Конституційне право УСРР (30-ті рр. XX ст.)
81. Українське питання напередодні та на початку Другої світової війни. Приєднання західноукраїнських земель до складу УРСР.
82. Проголошення Карпатської України (1939 р.).
83. Зміни в органах влади і управління УРСР в період Великої Вітчизняної війни.
84. Спроби відродження української державності та рухи опору в Україні у 1941-1945 рр.
85. Основні риси права України в роки Великої Вітчизняної війни.
86. Державно-правовий лад УРСР в повоєнні роки. Спроби деєсталінізації та демократизації Радянської влади.
87. Державно-правовий лад УРСР з середини 50-тих до середини 80-тих років. Друга кодифікація радянського права. Конституція УРСР 1978 р.
88. Демократичні зміни у праві УРСР (1985-1991 рр.).
89. Становлення та розбудова незалежної України: конституційно-правове та міжнародно-правове забезпечення (1991-1996 рр.).
90. Проведення реформ та зміни у державно-правовій системі України в сучасний період.